״פוסט־ציונים״ ופוסט־ציונים

ביקורות על הקולוניאליזם הציוני או על היחס בין ציונות לאימפריאליזם אינן תימות פוסט־ציונית דווקא אלא חלק מהדיון הציוני הקלאסי. הפוסט־ציונים האמיתיים הם מבקרי ה״פוסט־ציונות״, שהפקיעו את המונח ״ציונות״, ומזהים אותו עם תפיסה רומנטית של דם ואדמה ותובעים להפוך את המדינה היהודית לבעלת מונופול על ייצוג ״הבעיה היהודית״ ופתרונה.

משה צימרמן

אחד המומנטים הביקורתיים המרכזיים של שיח האינטליגנציה הישראלית בעשור האחרון הוא ה״פוסט־ציונות״. ב״סוציולוגיה החדשה״ וב״היסטוריה החדשה״, בעשור החמישי לקיומה של ישראל, מתחזקת המגמה להעמיד בסימן שאלה הנחות יסוד, אמונות יסוד ומיתוסים מכוננים של החברה הישראלית, עד שזו זכתה להיקרא פוסט־ציונית (למשל גינוסר ובראלי 1996, ויץ 1997). יותר משמינית שבשמינית גנות דבקה במונח זה, ולפיכך אין תימה שיותר משֹאֱלֶה משימים עצמם פוסט־ציונים, מטיחים בהם מתנגדיהם את אשמת הפוסט־ציונות. ובכל זאת, אין הוויכוח אלא אי־הבנה או תעלול לכל היותר. בשפה הגרמנית יש לכך שם: Ettiketenschwindel – ״הולכת שולל בתיוג״. אלה המכונים ״פוסט־ציונים״ הם ברובם ציונים ביקורתיים או מבקרי הדרך הציונית, בעוד שאלה הנושאים את דגל המאבק ב״פוסט־ציונות״ הם־הם הפוסט־ציונים האמיתיים. התג ״ניאו־ציונים״, שנתן להם אורי רם (רם 1996), אך מחמיא להם ומחטיא את המטרה; לא ״ניאו״ אלא ״פוסט״. הפוסט־ציונות הממשית אינה נובעת מן ״השמאל אכול השנאה העצמית״, אלא מן החיבור האימתני של רומנטיקה לאומית יהודית וקנאות דתית – חיבור שנהפך למושא הקונסנזוס הישראלי. הפוסט־ציונות האמיתית אינה אלא הפקעה שהצליחה. עד כדי כך הצליחה, שיש ביכולתה לתעתע במי שמשתייך לקונסנזוס הישן או לביקורת החדשה.

סיבת הסיבות להולכת השולל בתיוג היא מבנית: הציונות נועדה לחברה שונה לחלוטין מזו שנוצרה בישראל. בניגוד לקלישאה המקובלת, לא היתה השואה גורם מקדם של הציונות אלא גורם מחסל ופורץ דרך לפוסט־ציונות האמיתית: הציונות נבנתה מלכתחילה על הגירת מיליוני יהודים אירופים לארץ־ישראל ולא על השמדתם; היא לא נבנתה מראש כמסגרת לקליטת שארית הפליטה מאירופה שאחרי המלחמה. למטבע מבני זה היה צד שני: אחרי השואה חיפשה המנהיגות הציונית תחליף דמוגרפי ומצאה אותו בקרב קבוצת יהודים שולית מבחינה מספרית – היהדות הלא־אירופית. מציאות מבנית חדשה זו כשלעצמה הפכה את הציונות ״כפי שבעצם היתה״, או כפי שרצתה להיות בעשרות שנות קיומה הראשונות, ליין ישן שאינו מתאים לקנקן חדש. היין החדש שבא תחתיה, שאינו אלא חומץ המשים עצמו יין, עטה על עצמו תחפושת מצליחה והפך כך לגרעין של קונסנזוס בקנקן הקרוי מדינת ישראל.

מה הם אפוא הנושאים שבמוקד העניין ה״פוסט־ציוני״?

אופיין של ״מלחמות ישראל״: ההיסטוריוגרפיה ההגמונית והנרטיב המוליך של מלחמות אלה יצאו מן ההנחה המוסרית החד־משמעית, שהן היו צודקות. הן היו צודקות בהקשר הכללי של הקונפליקט, משום שהצד הציוני היה תמיד הומוגני וצודק, ומשום שהמלחמות והמערכות עצמן נכפו תמיד מבחוץ, כלומר: היו מלחמות ״אין ברירה״. אלא שהציונות מלכתחילה לא היתה מכוּונת למצב של קונפליקט בארץ־ישראל, אלא התרכזה בקונפליקט הפנים־יהודי האירופי או בקונפליקט הלאומים האירופי. הציונות, במקורה, גם ביקשה ליצור חברה לדוגמה שלא תעסוק במלחמות כלל ועיקר. לכן, ראייה ביקורתית של נרטיב זה של המציאות הקונפליקטואלית שאליה נקלעה החברה הציונית בארץ־ישראל, כמו גם גישה אנטי מיליטריסטית, אינה מוציאה בהכרח את מבטאיה מתחום הציונות או הופכת אותם לפוסט־ציונים. יתר על כן, רק על פי הגדרה לוחמנית של הציונות אפשר לקטלג ראייה ביקורתית של הפעילות המלחמתית הציונית כגישה אנטי – או פוסט־ציונית.

הדיון ה״פוסט־ציוני״ בנושא זה התנהל בעיקרו סביב נושא משני: מדיניות האוכלוסין של המדינה הציונית, במלחמתה נגד האוכלוסייה הערבית ב־1948. עניין זה כשלעצמו בוודאי אין בו כדי להוציא את השותפים לדיון ממסגרתו ה״ציונית״. אולם, גם שני כיווני הביקורת העיקריים, שהתפתחו מכאן ואילך, אין בהם כדי לעשות כן: לא העמדת המלחמות האחרות ומניעיהן בסימן שאלה, ולא שאלת מניעי הקונפליקט במסגרת המדיניות המזרח תיכונית. אין ספק, כי משעה שמעמידים בספק את צדקת המניעים ואת הבלתי נמנעוּת של המערכה האחת, נפרצת הדרך לשאלות מקבילות ביחס למערכות הבאות – המלחמה בפדאיון, מלחמת סיני, מלחמת ששת הימים, וכן הלאה. הביקורת על מלחמת לבנון

'הקול האחר: סיפורת נשים עברית', עורכת לילי רתוק, הספריה החדשה, ספרי סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד, תל־אביב.

1994 ייבוא בשר לא כשר (איסור שבג"ץ פסק נגדו על סמך חוק היסוד), ולאפשר את חזרת ש"ס לממשלה. 14 > אליס מילר עותרת לבג"ץ נגד הרמטכ"ל ושר הביטחון, לאחר שחיל האוויר דחה את בקשתה להתקבל לקורס טיס. בג"ץ יקבל את העתירה, מילר תזומן למבדקים לקורס טיס ותיפסל. 16 > הממשלה מחליטה להטיל מס על רווחים בבורסה. ירידות חדות בשערי המניות בעקבות ההודעה. ב־30 בינואר 1995 יודיע שר האוצר, אברהם בייגה שוחט, על ביטול המס, עוד בטרם הפעלתו, בעקבות לחצים כבדים שיופעלו עליו בממשלה.

+ רואים אור: הג'יגולו מקונגו וטיפוסים אחרים, אוסף סיפורים, מערכונים, פזמונים וקטעי תסריט של חנוך לוין; האינטלקטואל הערבי בעימות עם המציאות (בערבית), מאת נביה אל קאסם; פיתוי, מאת רם אורן, שהופך מיד לרב מכר: חמש מהדורות בתוך חמישה שבועות, לא מעט בזכות מסע יחסי ציבור נמרץ, בין השאר גם במוסף שבעה ימים שאורן עורך בידיעות אחרונות. > אינתא עומרי, מופע מחול של להקתם של ניר בן־גל וליאת דרור לצלילי שיריה של אום כולתום. > "תנופה", תנועה נגד פשיזם בישראל, מגדירה במודעה את עיקרי הפשיזם ("המדינה מעל לכל... לאומנות... סגידה לצבא...") ומבקשת הצעות למלה מתאימה בעברית.

ספטמבר 1 > ראש הממשלה, יצחק רבין, דוחה בתוקף את תביעתה של מצרים, כי ישראל תחתום על האמנה למניעת הפצתו של נשק גרעיני. הנושא גורם לעימות ממושך בין המדינות. התקשורת מדווחת בהרחבה על ביקור "חטוף ומאולץ" של שר החוץ המצרי, עמר מוסא, במוזיאון יד ושם, המתפרש כסימן לעימות הדיפלומטי. > ישראל ומרוקו מודיעות על פתיחת משרדי קישור ברבאט ובתל־אביב. 5 > מתפרסם דבר מעצרו של אורן אדרי, קצין צבא המואשם בהעברת נשק לקבוצה יהודית קיצונית, שתכננה לפגוע בערבים בשטחים. 8 > נמרוד אלוני מתריע בהארץ מפני השתלטות גישה מסחרית־שיווקית על מערכת החינוך: "יותר ויותר מדברים על תלמידים כצרכנים ועל מורים כספקי שירותים". בין מאפייני השינוי, אידיאל ה"מצוינות" וירידת ערכם של הלימודים ההומניסטיים. 13 > אבו מאזן, מבכירי הנהגת אש"ף, מבקר בעיר הולדתו, צפת. 14 > העיר מפרסם קטעים מעבודת גמר אקדמית של ממלא מקום ראש השב"כ, כרמי גילון. העבודה עוסקת בימין הקיצוני בישראל: דנה בקשריו עם הפוליטיקה הממסדית ובפוטנציאל האלימות הקיים בו. המחקר מצביע על קשר בין הפעילות המסורתית של גוש אמונים לבין פעילות המחתרת היהודית, ועל הכשר לעבריינות אידיאולוגית, שמספקת המערכת הפוליטית, באמצעות מתן חנינות לאסירי המחתרת. גילון יכהן כראש השב"כ בזמן רצח רבין. 29 > שלטונות הביטחון אינם מאשרים את השתתפותו של מחמוד דרוויש בפסטיבל נצרת לתיאטרון ולאמנויות.

+ בעקבות גילויים בפרשת האזנות הסתר, בהם חשיפת הפגישה מוזס־נמרודי־שוקן, עולה בתקשורת שאלת עצמאותם של העיתונאים מול המו"לים של העיתונים. רינו צרור בהעיר: "פרשת האזנות הסתר תחצה את כל העיתונות הכתובה... כולם יודעים 'משהו', כולם התבקשו ל'משהו', כולם דיברו על־כך בינם לבינם...". יהודה מלצר בהעיר: "ובאמת העיתונאי של היום, כל כך הרבה אויבים יש לו, שאת חלקם שכח אפילו לראות כאויבים". > רואים אור: עין לציון, מבחר מצילומיו של אלכס ליבק, שהתפרסמו בעיתון חדשות ולאחר מכן בהארץ; שער החצר, רומן מאת הסופרת סחר ח'ליפה. > 90־70־90, תערוכת צילום ישראלי במוזיאון תל־אביב: ניסיון למפות את השימוש בצילום באמנות הישראלית מאז שנות השבעים, ואת השינויים במעמדו האמנותי. > האח של דריקס, סרט של אורי ענבר ודורון צברי לפי סיפור של אמנון דנקנר: מש"ק דת מגיע ליחידה עורפית, נופל קורבן לאלימות הסתמית והמשועממת של החיילים, וניצל, זמנית, בזכות הרושם המוטעה כי הוא אחיו של שחקן הכדורגל אלי דריקס. > יריחו שנת אפס, הצגה של תיאטרון אל חכוואתי בירושלים.

אוקטובר 4 > לשכת מפלגת העבודה מאשרת הסכם קואליציוני חדש עם ש"ס. התנועה לאיכות השלטון וגופים נוספים עותרים לבג"ץ נגד ההסכם, בעיקר בגלל ההסכמה כי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו לא יפגע בחוקים קיימים בענייני

סימנה פריצת סכר לאו דווקא משום שמלחמה זו היתה שונה מקודמותיה, אלא משום שהחברה הישראלית והחברה העולמית נמצאו בשלב שבו היה אפשר לפתוח את הדיון. זו היתה נקודת הזמן שבה ניתנה לגיטימציה לפתוח בדיון, כך שכוחות שמרניים, מצד אחד, ופוסט־ציוניים אמיתיים, מצד אחר, "הורשו" להתחיל במתקפת מלקחיים נגד ה"פוסט־ציונים".

היחס שבין הציונות לאימפריאליזם היה מלכתחילה אמביוולנ־טי: הוויכוח בין "מעשיים" ל"מדיניים" היה, למעשה, תחילתו של הוויכוח על השותפות במפעל האימפריאליסטי. אם ביקורת על שותפות זו היא פוסט־ציונית, הרי שאפשר לייחס פוסט־ציונות לא רק למבקרי ציונות ציונים חריפים כחנה ארנדט ודומיה, אלא גם לראשוני הציונות עצמם. "ציונות בלי ספינות תותחים" היתה סיסמה מוקדמת של הציונים, לפני שנכנסו אל מתחת לכנפי תותחיה של האימפריה הבריטית. בחינה ביקור־תית של יחס האימפריה הבריטית בעת גסיסתה (בלשון המקובלת: "ערב הקמת המדינה") אל המארג הכולל את ארץ־ישראל ושכנותיה, בחינת יחס זה במסגרת הגדולה של שקיעת האימפריאליזם, או בחינה ביקורתית של מקור הקשר שבין הציונות לאימפריאליזם – בחינה כזו אינה כשלעצמה חריגה מן הדיון הציוני, והיא אינה פוסט־ציונית מעצם הגדר־תה. יתר על כן, המתנגד הקולני ביותר לאימפריה הבריטית – הרביזיו־ניזם הציוני – היה נושא הדגל של אותה ביקורת עצמה; ואם יש "פוסט־ציוני", לעניין זה, הרי הוא הרביזיוניזם. הוויכוח ההיסטורי על האימפ־ריאליזם, שזכה לכמה תפניות בעקבות משברי האימפריאליזמים למיניהם (1918, 1945, 1990), הופך את הדיון בציונות ובישראל לחלק טבעי שלו; וטיפול בפרט הציוני, בתוך הכלל האימפריאלי, אינו מוציא את הדיון אל מתחם פוסט־ציוני.

גם הדיון על הקולוניזציה (בז׳ארגון הציוני: "התיישבות") אינו דיון פוסט־ציוני מכוח עצמו. הדוגמאות הקולוניאליות שעל פיהן פעלה ההתיישבות הציונית בארץ־ישראל – יש בהן מידה לא מבוטלת של יסודות הנותנים מקום להשוואות, בשינויים המתבקשים כמובן. יתר על כן, חלק מן השינויים המתבקשים נותנים מקום לחיזוק הביקורת, בלי להסיח את המבקרים אל מחוץ לתחום, אל פוסט־ציונות. שהרי, הציונות ה"מעשית" וה"מדינית" גם יחד שאבו ממודל המתנחלים האירופים במרכז אירופה ובמזרחה, באמריקה או בדרום אפריקה – הן בווריאציה הטרום לאומית והן בווריאציה הלאומית שלהן. אם נתעלם מגורם ה"שיבה לארץ" ונתייחס אל גורם ה"ניצול" של ילידי הארץ, הרי נגלה שהמאבק ל"עבודה עברית" לא הונע על ידי התנגדות לניצול אוכלוסייה לא אירופית, וממילא הקִרבה בין המודלים הקולוניאליים נותרת בעינה. הוויכוח בעניין העבודה העברית אינו פוסט־ציוני אלא אם כן הביקורת על תופעה זו, מאז ראשית הציונות, יכולה להיחשב פוסט־ציונית.

היחס לערבים: נקודת הביקורת הבאה של ה"פוסט־ציונים" קשורה בסיפא של נקודת הביקורת הקודמת. מכיוון שהציונות היתה מראשיתה ויכוח פנים־יהודי, שגם אגפו הארץ־ישראלי היה אירופוצנטרי, לא ייפלא שהתעלמה, הדחיקה ודחקה לשוליים את הנושא שנהפך, במרוצת השנים, לעניין מרכזי – היחס לאוכלוסייה הלא־יהודית בארץ־ישראל. התעלמות זו, שהשותפות בחישובי האימפריאליזם העולמי (וזה הבריטי במיוחד) אך סייעה לה, נשאה בחובה תוצאות הרות אסון. אך לא ההיסטוריונים ה"פוסט־ציונים" החלו בכך; כבר בראשית הציונות ביקרו ציונים חדי חושים, כמו אחד העם או רופין, התעלמות זו. גם בעניין זה נראה, כי ימי ה"פוסט־ציונות" כימי הציונות. יתרונם של ההיסטוריונים על הציונים הראשונים אינו רק בכך שהם מודעים לאחריתו הטרגית של הסיפור; הם מודעים גם לקונטקסט הכלל עולמי של סיפור הלאומיות, הגזענות והאי־מפריאליזם, ובידיהם מצוי התיעוד המתאים. מבחינה זו כל היסטוריה היא בחזקת "פוסט". הערעור של מרבית אלה הקרויים פוסט־ציונים על זכות היהודים על ארץ־ישראל הוא ערעור על תנאי – לא ערעור על עצם זכות ההגדרה העצמית של היהודים כעם (או של היהודים המעדיפים את הגדרתם הקיבוצית כלאום), אלא ערעור על ההתעלמות מהמשמעות הנובעת מייחוס זכות ההגדרה העצמית לעם אחד בלבד, תוך התעלמות מעם אחר, או על תרגום זכות זו לבעלות על נכסי דלא ניידי. גם לעניין זה משמשת חנה ארנדט, כבר בשנות הארבעים, דוגמה טובה: בית לאומי – כן; ציונות – כן; מדינת יהודים על חשבון הערבים – לא. זוהי אינה אלא "פוסט־ציונות" במרכאות בלבד.

"שואה ותקומה": הגישה הביקורתית אל הנרטיב הציוני ואל המיתוס הציוני כוללת גם את הצגת השאלה בדבר הרצף הסיבתי שבין השואה למדינת ישראל, ובמידה שקשר סיבתי מוכח כאן – נבחן משקלו בתוך המארג הנסיבתי שהוביל להקמת מדינת ישראל ולגיבוש מדיניותה. הציו־נות הרי התקיימה גם לפני השואה, והצלחתה לא היתה מראש תלוית שואה. לפני השואה, ובעת התרחשותה, הציונות לא הראתה נחישות בהעדפת צורכי היהודים, שנמצאו בסכנת רדיפה, על פני האינטרס של הציונות הארץ־ישראלית. יתר על כן, המסקנה שמערכת החינוך הישרא־לית מציגה ללא עוררין בפני כל אזרח, מקטון ועד גדול – כי ישראל היא המענה היחיד והייחודי לשואה, מלכתחילה ובדיעבד – אינה מתקבלת על דעת כל היהודים. מול וייס הצעיר העולה לארץ, בסדרה הפופולרית "שואה", מצוי האח הצעיר למשפחת ברטיני, ברומן מאת רלף ג׳ורדאנו, המחליט להישאר באירופה, כמו גם רבים אחרים המעדיפים להגר לאמריקה. הביקורת על האינסטרומנטליזציה של השואה, ועל העמדתה כעמוד התווך של התודעה הציונית־ישראלית, אינה פוסט־ציונית אלא פוסט־שואתית – אחת האלטרנטיבות לפירוש הקשר שבין שתי תופעות מרכזיות בהיסטוריה היהודית של המאה ה־20 (על רגישות הנושא ראו מכמן 1997).

"הפתרון היחיד": חזקה על מציעי פתרונות שיעדיפו את הפתרון שלהם על אלה של מתחריהם, ולעתים אף ייאבקו על הפיכת פתרונם

1994 דת, גם אם בג"ץ יפסוק נגדם ("חוק עוקף בג"ץ"). בג"ץ מוציא צו על תנאי נגד ההסכם, וש"ס נשארת באופוזיציה. 7 > יוסי דהאן כותב בהעיר על פעולתו של חיים רמון בהסתדרות: "רמון פועל כמפרק מפעיל של ההסתדרות. ...[מ]נקודת מבט של נציג התאחדות התעשיינים או חבר איגוד לשכת המסחר, לא של פועל ייצור או עובדת שכירה". 9 > החייל נחשון וקסמן נחטף בידי מחבלים. למחרת החטיפה תפרסם סוכנות רויטר קלטת וידאו, שצילמו החוטפים, ובה וקסמן מפרט את דרישותיהם: שחרור השיח' אחמד יאסין, השיח' עובייד וצאלח שחאדה. ב־14 באוקטובר יאותר מקום הימצאו של וקסמן, וכוח צה"ל ייכשל בניסיון לשחררו. בעת המבצע ייהרגו נחשון וקסמן, קצין צה"ל, סרן ניר פורז והחוטפים. 19 > מחבל מתאבד מפוצץ מטען חבלה באוטובוס בקו 5, סמוך לכיכר דיזנגוף בתל־אביב. עשרים ושניים הרוגים ועשרות פצועים. אלפי פועלים ערבים עוזבים בבהלה את מקומות עבודתם בתל־אביב. מאות מפגינים נגד מדיניות השלום של הממשלה: שלטים מודפסים, "זה לא שלום זה טרור", קריאות "בדם ואש את רבין נגרש". עלי מוהר בשער עיתון העיר: "הנה מוטלות גופותינו. ליד דרבי בר". > מתקבל חוק האוסר עישון במקומות העבודה, מלבד בפינות שיוקצו לכך. 23 > במרכז גולדה בתל־אביב נחנך המשכן לאמנויות הבמה. 26 > הסכם השלום עם ירדן נחתם בטקס חגיגי בערבה, בנוכחות נשיא ארה"ב, ביל קלינטון. 29 > כוח חיזבאללה מתקיף מוצב של צה"ל בדרום לבנון ונבלם סמוך לגדר. סרט וידאו, שצולם בידי החיזבאללה, מוקרן במבט. חיילים מהמוצב נשפטים בשיפוט מהיר ומקבלים עונשי מאסר. מעריב מדווח על זעזועם של קצינים בכירים, שהשתתפו בתחקיר האירוע, מהתנהגות החיילים. יהודה מלצר כותב בהעיר על "הגיאומטריה של הפשלה": "א. בין שתי נקודות לעולם לא עובר שום קו. ב. הקו היוצא מנקודה אחת לעולם לא יעבור את המג"ד, וגם אז הוא חוזר אל הנקודה". > נפתחת ועידת קזבלנקה לפיתוח המזרח התיכון. אמנון אברמוביץ' מדווח במעריב על המשלחת הישראלית, הגדולה מכל המשלחות: "קזבלנקה בידינו".

+ האדמו"ר ממודז'יץ עוזב את תל־אביב ועובר לבני־ברק: בין אחרוני האדמו"רים בתל־אביב. > בוגרשוב הרחוב – עודפי יצוא, תערוכה של גלריה בוגרשוב: אמנים מציגים עבודות בחלונות הראווה, על לוחות המודעות ובחצרות בתים, לכל אורך רחוב בוגרשוב עד חוף הים.

נובמבר 1 > בהודעת הסיכום של ועידת קזבלנקה תומכים המשתתפים בביטול החרם הערבי על ישראל. 7 > הערוץ הראשון מקרין את הדרמה משפט קסטנר, מאת מוטי לרנר, בבימויו של אורי ברבש. 18 > חמישה־עשר הרוגים ומאתיים וחמישים פצועים בעימות בין המשטרה הפלסטינית לתומכי החמאס והג'יהאד האיסלאמי. 25 > רועי אבן טוב כותב בהעיר על שכונת רמת־אביב ג'. מספר, בין קנאה לבוז, על חיי התושבים ב"מעוז הנובורישיות של צפון תל־אביב", החיים 20 קומות מעל קו העוני: פאר, נוחות ומותרות מול ניכור, תחרותיות וצריכה ראוותנית וכפייתית". 30 > בג"ץ פוסק, כי על חברת אל־על להכיר בבן זוגו של דייל הומוסקסואל, וכן להעניק לו את הזכויות המוענקות לבני זוגם של דיילים נשואים.

+ אל איתיחאד מדווח שהשלטונות העניקו עד כה אזרחות ישראלית לשש־מאות ושמונה־עשר משתפי פעולה מהשטחים. > רואים אור: תרגום עברי של ארוס והיהודים, מאת דוד ביאל: על המיניות בתרבות היהודית מהתנ"ך ועד ימינו; אנתי עומרי, מאת סמדר הרצפלד: סיפור אהבה בין צעירה יהודייה לצעיר ערבי בישראל בתקופת האינתיפאדה. > תערוכת ציורים של עסאם אבו שקרא בביתן הלנה רובינשטיין במוזיאון תל־אביב, ארבע שנים לאחר מותו מסרטן. הדימוי המרכזי בתערוכה: שיח הצבר, בתוך עציץ או פח. > יוסל ברגנר מציג בתל־אביב את המלכים של נסים אלוני, תערוכת ציורים.

דצמבר 7 > אמנון אברמוביץ', מוותיקי עיתונאי מעריב, מתפטר לאחר שמתברר לו ששיחות שביצע מבניין העיתון הוקלטו בסתר, כנראה על ידי גורמים בעיתון. > הקרנת בכורה חגיגית, בנוכחות ראשי המדינה והצבא, של הסרט צה"ל של קלוד לנצמן: סרט תיעודי של חמש שעות. 10 > יצחק רבין, שמעון פרס ויאסר ערפאת מקבלים את פרס נובל לשלום

'הפרות זכויות האדם בשטחים 1992–1993', דו"ח בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים.

לפתרון היחיד, בעל המונופול. כך גם באשר לפתרון "שאלת היהודים": לאחר ש"הפתרון הסופי" בוצע באופן כה רדיקלי ואכזרי, הצגת הפתרון האחר, האחר באמת, ל"שאלת היהודים" נראתה חשובה במיוחד, בוודאי מנקודת מבטם של הציונים. גם לפני השואה לבשה בחירת הפתרון הנכון משמעות קיומית, וכך הוצעו אמנסיפציה יהודית, סוציאליזם עולמי, לאומיות (ובין השאר, ציונות), טמיעה או שקיעה; לאחר "הפתרון הסופי", ההכרעה באשר לפתרון הנכון היתה חשובה עוד יותר. הפרשנות הציונית ה"קלאסית" של ההיסטוריה היהודית הצליחה, לאחר 1945, לשכנע לא רק יהודים רבים שהחזיקו קודם לכן באחד הפתרונות האלטרנטיביים; היא שכנעה גם לא-יהודים שצפו מן החוץ ב"שאלת היהודים". ואולם, על אף השואה, האלטרנטיבות לא חדלו להתקיים – גם לא זו האמנסיפטורית – והפרשנות הציונית נאלצה להמשיך בתחרות על "הפתרון הטוב". בספרות ההיסטורית הישראלית, שנכתבה בחסות ממסד משוכנע, לא היה קשה לעגן את ההסבר הציוני הישראלי, תוך התעלמות מן ההסברים האלטרנטיביים או תוך המעטת ערכם, או הדחקתם. ניסיון זה היה חריף במיוחד, משום שהסתמך על תפיסה לא-מסורתית של הציונות עצמה – התפיסה המזהה את הציונות עם קיום בלעדי של יהודים בארץ-ישראל. על רקע זה, גישה ביקורתית כלפי "הפתרון היחיד", ופתוחה למכלול הפתרונות האלטרנטיביים של "הבעיה היהודית", היתה רחוקה מלהיות פוסט-ציונית. בעיקרו של דבר, היא היתה בבחינת ניסיון לרה-אוריינטציה של הציונות עצמה, או לקביעת פרופורציה חדשה בין הפתרונות, בלי להעניק זכות מונופולין לאף אחת מהן. הברית הלא-קדושה בין ציונים "קלאסיים" לפוסט-ציונים אמיתיים (להלן) טמנה בחובה את הצלחת הפוסט-ציונות האמיתית על חשבון הגישה הביקורתית.

"רמאות אשכנזית": החברה היהודית, שהתגבשה במדינת ישראל במבנה בלתי צפוי, היא שניפצה את התחזיות הציוניות. הציונות צמחה באירופה ושורשיה בלאומיות האירופית, הליברלית כמו גם הרומנטית. כמו באירופה, הלאומיות היהודית נוצרה כדת אזרחית, שהתאימה עצמה לתהליך החילון האירופי. נשאיה האירופיים של לאומיות זו ייצאו אותה לארץ-ישראל, צופים וממתינים לזרם המצטרפים הרב. משלא הגיע זרם זה, בעקבות השואה, גייסו המתיישבים הציונים בארץ-ישראל, אחרי מלחמת 1948, אוכלוסייה יהודית, שרובה היתה בעלת מסורת שונה. אוכלוסיית מהגרים ("עולים") זו היתה אמורה להתאים עצמה למסגרת המושגית האירופית, ככל שהדבר נגע בקיום לאומי ובמדינה לאומית. במשך זמן רב נדמתה מלאכת ההתאמה והקליטה, בעיניהן העיוורות של האליטות הישראליות, מוצלחת, ולא רק בתחום הפוליטי – שבו קלטו המפלגות הישנות את האוכלוסייה החדשה מבלי לשנות ממנהגן – אלא גם בתחום התרבות. ואולם, כשהביקורת של אנשי מדעי החברה החלה להתייחס סוף-סוף למחדלים ולמשגים של הקליטה (זמן רב לאחר שהחל כבר מרי חברתי בסוף שנות החמישים) – היא התפתחה לכלל ביקורת סוחפת על מדיניות האליטות הישראליות-ציוניות כולן. נקודת ביקורת זו – בשונה מהנקודות שכבר הוזכרו – עוררה עליה את חמת הציונות ה"קלאסית" בלבד, ולא את חמת הפוסט-ציונים האמיתיים, שבהם נעסוק מיד. חימה זו היא שסייעה לכוחות הפוסט-ציונים האמיתיים למצוא בקרב האליטות הציוניות המסורתיות תמיכה, שתרמה באופן פרדוקסלי לקעקוע הציונות ה"קלאסית" – וזאת, באמצעות הגדרת הביקורת של אנשי מדעי החברה כפוסט-ציונית. חוסר המוכנות של "הציונים הקלאסיים" לעמוד בביקורת היתה כמעשה התאבדות. ללא היחשפות לביקורת והתמודדות עמה, לא היו כוחות אלה מסוגלים לרוויזיה או לרפורמה של הציונות ושל ההיסטוריוגרפיה הציונית.

כל אלה היו הסוגיות העיקריות, שבאמצעותן הוליכו ביקורת המיתוס הציוני וביקורת ההיסטוריוגרפיה הציונית לחבירה של הכוחות הציוניים המבוקרים אל הכוחות הפוסט-ציוניים האמיתיים – ושניהם יחד כנגד אלה המכונים "פוסט-ציונים". וזאת, כדי לפנות את הדרך למעשה ההפקעה שבו אנו עוסקים – לניכוס הציונות על ידי פוסט-ציונים של ממש.

אם הציונות מתחילתה אינה מוגדרת על יסוד הקונפליקט עם הערבים, המלחמה, השותפות באימפריאליזם, הקשר החד-סיבתי בין השואה לתקומה, או על יסוד המונופול של הריכוז היהודי בארץ-ישראל כפתרון "הבעיה היהודית"; אם הציונות מוגדרת, לעומת זאת, על יסוד ההגדרה העצמית, על יסוד עקרון הלאומיות הליברלית החילונית, ילידת המורשת האירופית (או המערבית) במסגרת הדמוקרטית (ליברלית, סוציאליסטית או שמרנית), וכן באמצעות הניסוי החברתי המיועד להקים חברה מודרנית למופת שמשאירה מקום להוויה יהודית לא ארץ-ישראלית – אם אלה הם פני הדברים, אזי קל להגדיר מהי פוסט-ציונות של ממש: זוהי המגמה השוללת את קני המידה המגדירים האלה. ואכן, מגמה זו מהווה היום עצם הבריח של החברה היהודית הישראלית המתחזה כציונית. ואלה ביטוייה:

ארץ-ישראלוצנטריות: כשם שאפשר לראות בכנעניות מגמה פוסט-ציונית, כך גם המגמה הארץ-ישראלוצנטרית השלטת בציונות הממלכתית של מדינת ישראל היא פוסט-ציונית. בעוד שהציונות של השעה הראשונה ראתה במרכז הטריטוריאלי הארץ-ישראלי מקום מקלט המיועד ליהודים המבקשים מפלט בלבד, תוך השארת מקום לקיום יהודי מחוץ לארץ האם – הפוסט-ציונות האמיתית רואה בארץ-ישראל את חזות הקיום היהודי כולו, כאילו קיום יהודי שלם תלוי בשהות בארץ-ישראל. מגמה זו לא צצה יש מאין בציונות, אך מאז הקמת המדינה יש בה איכות חדשה המחליפה את הציונות בפוסט-ציונות – יסוד של רקונסטרוקציה, אם לא של דקונסטרוקציה, של מה שהיה מקובל בציונות. דוד בן-גוריון, ב-1948, ומנחם בגין, ב-1977, עשו את הצעדים המכריעים בהפיכת ארץ-ישראל לחזותה האולטימטיבית של היהדות. לא זו בלבד שנגזר על

1994 באוסלו. 14 > פרס בכנסת: "מה שדוד עשה על גגות הבתים [בפרשת בת־שבע] אינו יהודי". דבריו מחוללים סערה בקרב נציגי המפלגות הדתיות. פרס מתנצל.

+ רואים אור: שני ציורים, קובץ שירים מאת שכיב ג'השאן; רחוב, כתב־עת לספרות בעריכת יוסף שרון, בהשתתפות נסים קלדרון וגדי טאוב. במאמר על "השפה הרזה" כותב טאוב על אי־אמון בשפה, המאפיין, לדבריו, את הכותבים הצעירים בישראל, והמצביע על התפוררות חברתית, בלבול ומבוכה.

1995 ינואר 1 > מותרים לפרסום חלקים נרחבים מדו"ח ועדת אגרנט. > חוק המאפשר פיצוי לנפגעי הטיפול בגזזת בשנות החמישים נכנס לתוקף. 2 > הממשלה מחליטה להעתיק התנחלות מתוכננת ליד הכפר אל חדר לשטח הסמוך לאפרת, כפשרה עם המתנחלים. יאיר צבן: "לא נאבקנו 27 שנים נגד ההתנחלויות כדי להגיע למעמד המוזר שדווקא בממשלת רבין נתמוך בהרחבת ההתנחלויות". 8 > מוקמת ועדת חקירה ממלכתית לבדיקת היעלמות ילדי תימן. 11 > סגן שר החוץ, יוסי ביילין, מבטל הנחיה המחייבת אורחים רשמיים לבקר במצדה, ביד ושם וברמת הגולן. 14 > הפגנת אלפים בנצרת נגד שיכון משתפי פעולה ביישובים ערביים. 22 > בפיגוע התאבדות בצומת בית ליד נהרגים עשרים ואחד אנשים. 24 > רבין מודיע על הקמת ועדה לגיבוש תוכנית ההפרדה בין ישראל לגדה. 27 > דורון רוזנבלום יגיב בהארץ על הטיפול התקשורתי בפיגוע: "הריטואל: התלבטנו אם לשדר את המופע ביום הקשה הזה, אבל בסוף החלטנו שבכל זאת. ונעבור לפרסומות". 25 > מפקד חטיבה 7 בהרצאה בפני תיכוניסטים: "מאז ומעולם היו הגברים לוחמים והנשים זונות". 31 > עוזי משולם וחסידיו מורשעים במשפטם. > ועידת ההסתדרות מחליטה לשנות את שמה ל"הסתדרות העובדים הכללית החדשה" ולהשמיט את המלים "בארץ־ישראל".

+ הצעות לתיקון חוק השבות בעקבות עליית קבוצה גדולה של אנשים, שרבים בתוכה נחשבים לא־יהודים, מארץ מוסלמית. השר ליבאי: "זהו חומר נפץ. עדיף לא לגעת בו כלל". > האוניברסיטה העברית בירושלים מחליטה להעניק זכויות לבני זוג של הומוסקסואלים ולסביות. > חברת סלקום מתחילה לפעול; יצרני הטלפונים הסלולריים אינם עומדים בביקוש. > חמץ, מאת שמואל הספרי, בבית לסין. > משה שמיר בנתיב: "מן הצד המדיני, סיסמתה של ממשלת ישראל כיום, 'שלום עכשיו', פירושה 'נסיגה עכשיו'. מן הצד הרוחני, פירושה 'דולצ'ה ויטה עכשיו'".

פברואר 13 > עיריית תל־אביב מחליטה לשנות את שמו של רחוב עזה לרחוב אוסקר שינדלר. 14 > אברהם בורג נבחר ליו"ר הסוכנות היהודית. 17 > גבי בוטבול, ראש מועצת קרני שומרון לשעבר, מאשים את המתנחלים באטימות לבעיות המזרחים. 26 > חוברת המופצת על ידי תנועת "חי וקיים" קוראת לסרבנות גיוס: "מתוך תפיסת 'המהפכה העברית' יוגדרו מחדש היעדים הלאומיים של 'שיבת ציון'. לא עוד 'מקלט בטוח' ו'עם ככל העמים', אלא תרבות הבית השלישי".
26 > חברת כימיקלים לישראל נמכרת לשאול אייזנברג.

+ דיונים בקיומו של נוהל "וידוא הריגה" בצה"ל, בעקבות מות הקצין כיוואן חאמד. > פרופ' נחום רקובר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, משווה בעת דיון בכנסת בין יחסים הומוסקסואליים למשכב בהמה. > מופיעה האנציקלופדיה החרדית הראשונה; רבנים מודיעים על הסרת אחריותם ממנה בשל הופעת הערך אבולוציה. > פולמוס בין אינטלקטואלים מזרחים על הסרט שְחוֹר, סרטם של חנה אזולאי־הספרי ושמואל הספרי, מעורר פולמוס פנים־מזרחי.
> פולארד – הפטריוטים עולה בקאמרי על רקע תלונות על הפעלת לחצים מצד גורמים שונים להכניס שינויים בהצגה.
> גיליון ראשון לחלוננות, ירחון ילדים עברי־ערבי.

מרץ 5 > יאיר שלג מבקר את תוכנית הטלוויזיה "יומן תרבות": "שולי השוליים הפרברטיים ביותר זוכים לחשיפה תקשורתית". 6 > חברי הכנסת של חד"ש מוחים נגד קציני צד"ל המבקרים בכנסת על היותם "שכירי חרב הפועלים נגד עמם". 7 > מועצת יש"ע מציגה: "שיבת הפליטים" – מתנחלים מתחפשים לפליטים פלסטינים כדי להמחיש את זכות

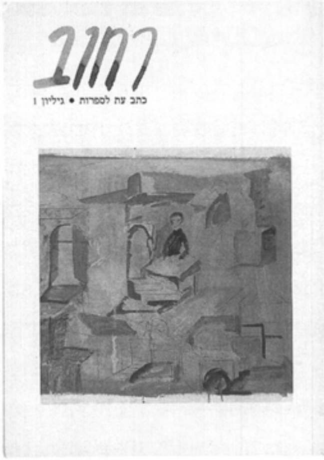

'רחוב, כתב־עת לספרות', עורך יוסף שרון, גיליון 1, נובמבר 1994.

יהדות לא־ארץ־ישראלית לאבד את זכות קיומה או את קיומה; הטריטוריה נהפכה להיות המסגרת הבלעדית של הציונות, אזרחות־המדינה והיהדות גם יחד. לפיכך, ההבדלה בין יהודים ללא־יהודים נהפכה גם לכלי הקובע את הלגיטימיות של הקיום בארץ. הדה־לגיטימציה של קיום יהודי מחוץ לישראל, והדה־לגיטימציה של קיום ערבי (או לפחות של זכויות שוות לערבים) בארץ־ישראל, משלימות זו את זו לאיכות שהכינוי היאה לה הוא פוסט־ציונות. וזאת, מכיוון שהיא מהפכה הפוגעת בגרעין הציונות עצמה, שאינה ניסיון תיקון גרידא. הולכת השולל בתיוג מתבטאת בשמירת הכותרת "ציונות" למגמה פוסט־ציונית זו. זה גורלה האירוני של תנועה, שבחרה בשם "ציונות" כדי להתחמק משם מחייב יותר – "התנועה הלאומית היהודית" – ונשבתה בשבי המשמעות המצמצמת, הטריטוריאלית, של כינוי זה.

היסוד הרומנטי־טריטוריאלי: בשביל הציונות, במקורה, גבולות ארץ־ישראל היו נזילים, בלתי ברורים ובלתי חשובים. גבולות מדינת ישראל ב־1949 היו פרי קוניונקטורה פרגמטית, וגם הם היו נטולי הילה היסטורית. ואולם, בעקבות מלחמת ששת הימים נוצרה "ארץ־ישראל שלמה", מסגרת בעלת תוקף "מְקֻדָּשׁ": כאן הצטרפו רעיון הטריטוריה המקודשת, ההיסטורית (כאילו היתה אי־פעם מסגרת מדינית בעלת גבולות כאלה), ורעיון מדינת היהודים לאחד. במרחב שבין גישותיהם של ישראל גלילי, איש אחדות העבודה, למנחם בגין, איש חרות, הושלמה המהפכה. הטריטוריה נהפכה מיסוד משני ליסוד ראשוני. משעה שסבורים כי הטריטוריה הקרויה ארץ־ישראל השלמה (ולא תודעה שאינה תלויה במקום) היא הערובה היחידה נגד "התבוללות", ואף ראויה לקורבן אדם, מתהפכת לה הציונות בפוסט־ציונות. דובריה הבולטים היום הם הרבנים ההופכים "נסיגה מחלקי ארץ־ישראל" לייהרג ובל יעבור. גם המסכה הקרויה "גבולות ביטחון" (מן הגולן ועד הירדן) נפלה מזמן ופינתה מקום לטריטוריאליזם רומנטי טהור. המונח "חלקי ארץ־ישראל" מלמד על התייחסות אורגנית אל הטריטוריה, בסיס לתפיסה אורגנית המאחדת שתי שלמויות – עם וארץ – לשלמות־על, שהיא ניגודה המוחלט של הפלוריליות שאפיינה את הקיבוץ היהודי בעבר ושל הלאומיות הליברלית שממנה נבעה הציונות במודע. שלמות כזו גוררת ממילא התייחסות גזענית גם לעם האחר, הערבי, שבתוך הטריטוריה שלו הוקמה מדינת היהודים. וזאת, מעבר לאפליית האחר הנובעת מעצם השותפות שהתקיימה בין המפעל הציוני לבין האימפריאליזם האירופי. ואם לא די בכך, גם הקמת יישובים ("התנחלויות") איבדה את משמעותה הפונקציונלית ונהפכה לפעולה של רומנטיקה יישובית – מעין גירסה יהודית של דם ואדמה.

החלפת הניסוי החברתי המודרני בהטלאה פוסט־מודרנית: על יסוד הגדרתה העצמית ביקשה הציונות ליצור חברה למופת על פי קני מידה אירופיים. גם לעניין זה, גרעיניה הדיאלקטיים של חברה לא מודרנית היו חבויים בתוך התוכנית הציונית המקורית – החזרה אל הכפר והחקלאות, בעידן התעשייתי, לא העידה מלכתחילה על הבנה של המודרנה. אולם, בעיקרו של דבר, סממני הקִדמה האירופית והמגמות לתיקון החברה, שהתבשלו באירופה, שולבו בציונות לתוכנית שביקשה ליצור "חברה לדוגמה". כפי שצוין לעיל, די היה בדיסוננס הדמוגרפי בין מה שתוכנן להיות בישראל, לבין מה שהיה, כדי לקבוע את אי־ביצוע התוכנית החברתית המקורית (זאת, מבלי לקבוע אם הדבר היה לטוב או לרע). במציאות שבה גם התשתית הדמוגרפית וגם תנאי המסגרת הגלובליים השתנו כל כך – לתוכנית הציונית המקורית לא היה סיכוי להתממש גם אלמלא התקיימה דיאלקטיקה, שאיימה על ביצוע התוכנית במנותק מהמהפכה הדמוגרפית. המסורות הלא־אירופיות, שהצטרפו אל הציונות בעקבות המהפכה הדמוגרפית, שינו מטבע הדברים את אופיה של הלאומיות היהודית ותרמו בהכרח לשינוי התוכנית החברתית והפוליטית של הציונות החדשה. בשל כך לא היה אפשר היה להימנע מהפיכת התג "ציונות" לקנקן מוכר בעל תוכן חדש, והיה הכרח לבצע ניסוי חברתי שונה לחלוטין (לטוב או לרע) מזה שתוכנן על פי אמות המידה האירופיות של ראשית המאה ה־20. גם כאן אנו עוסקים בתוכן פוסט־ציוני של מה שעדיין מכונה, במדינת ישראל, ציונות.

לשינוי שנידון עד כה יש מכנה משותף מרכזי – **רליגיוניזציה של הלאומיות.** התנועה הציונית היתה תנועה לאומית חילונית. מרבית האוכלוסייה היהודית הדתית (אורתודוקסית כמו רפורמית) הסתייגה ממנה לחלוטין, ורק שבריר של קבוצת האורתודוקסים הסתפח אליה, בתקווה ל"אתחלתא ד'גאולה". המאפיין הפוסט־ציוני המובהק ביותר, המפתח למאפיינים האחרים שהוזכרו, הוא הפיכת הלאומיות לשבויה בידי הדת – בידי האגף האורתודוקסי הפחות נאור של הדת היהודית. אם הסיסמה "עם אחד – גיור אחד", שנעשה בה שימוש בשנת החמישים למדינה, יכולה לשמש כטיעון, משמע שהתהליך הגיע לשיאו. לא זו בלבד שסיסמה המתחילה ב"עם אחד" (ein Volk) מעוררת אסוציאציות לא נוחות; מדובר בהליך דתי שאמור לקבוע אחדותה של **אומה**, לא של קהילה דתית. הדת השתלטה לחלוטין על הלאום. גם כאן ברור, כי גרעיניו הדיאלקטיים של החיבור בין ציונות לדתיות היו מצויים כבר בתחילת הדרך, שהרי חילון גמור אינו קיים ממילא (גם לא בחברה האירופית או האמריקנית), והוא קשה במיוחד לחברה יהודית. אלא שהשינוי שהתחולל, בעיקר מאז 1967, הוא פרדיגמטי – התוכן היהודי הלאומי רוקן מתוך הכלי; התוכן החדש שהוכנס לקנקן הישן, הקרוי עדיין ציונות, אינו אלא סתימת גולל על התוכן הישן, לאמור: פוסט־ציונות אמיתית. קריאת שם הקנקן "ציונות" אינה אלא הולכת שולל בתיוג.

ולא מדובר ב"שיבה אל הדת" אלא בתופעה פוסט־מודרנית: מסורת אורתודוקסית, הממציאה את עצמה כל העת, מפעילה מניפולציה על האורתודוקסיות של האוכלוסייה הלא־אירופית, משחזרת היסטוריה של הציונות על פי טעמה הפוסט־ציוני, וחותרת למונופול בחברה היהודית

'שְחוֹר'. כרזה לסרטה של חנה אזולאי־הספרי.

1995 **השיבה. 13 > כנס של אנשי חינוך ואקדמיה נגד תרבות הרייטינג, המובילה "לברבריזציה בכל תחומי החיים" ולטיפוח דחפים מיידיים "ללא תיווכם המעדן והמסנן של התבונה, המצפון והחוש האסתטי". > יצחק רבין בנאום בתל־חי: "יותר טוב לחיות בעד ארצנו". > ספרים ירדניים מעוכבים בגשר אלנבי לבדיקת תוכנם, בדרכם לתצוגה ביריד הספרים הבינלאומי בירושלים. 14 > רביעיית אריאל בקונצרט ראשון מיצירות מלחינים שנשכחו. 20 > העיתונאי, נחום ברנע, מותקף על ידי מתנחלים בהלוויית הרוגי פיגוע. 21 > הלנה הנדל מופיעה בתל־אביב לראשונה מאז עזבה את ישראל בשנות השישים. 27 > בג"ץ מורה לשר הביטחון להתיר כיתוב אישי על מצבות חללים. 31 > העיתון על המשמר נסגר.**
+ נחשפות פרשות שחיתות בהסתדרות. > שבויה בחלומה, מאת נורית גרץ: מחקר על מיתוסים ישראליים. > צובא, תערוכה של לארי אברמסון בגלריה הקיבוץ, מציגה את נופי הכפר הערבי הנטוש. > ועדה מטעם משרד החינוך ממליצה ללמד בבתי הספר הערביים פרקים על גירוש הערבים והיווצרות בעיית הפליטים. > ברוך הגבר, ספר זיכרון לברוך גולדשטיין.

אפריל 5 > **לוויין הריגול "אופק 3" משוגר לחלל בהצלחה. > אוניברסיטת תל־אביב משנה החלטה קודמת ומנהיגה מסלול קבלה מיוחד לבני שכבות חלשות בפקולטה למשפטים. 24 > הארמנים בישראל מציינים את יום השנה לשואה הארמנית בהפגנה מול משרד ראש הממשלה, במחאה על הידוק היחסים עם טורקיה. 25 > העציר עבד אל סאמר חריזאת מת לאחר שטולטל במהלך חקירת השב"כ. 27 > בטקס יום השואה בבית הספר קדמה בשכונת התקוה בתל־אביב, מודלק נר זיכרון שביעי לזכר קבוצות לא־יהודיות שהיו קורבן להשמדה המונית. 28 > פרופ' משה צימרמן טוען כי** "ילדי חברון הם בדיוק כמו נוער היטלר". **על המרצים הדורשים את פיטוריו בעקבות דבריו הוא אומר שהם מוכיחים את הצורך "להשוות בין ההיסטוריה של הרייך השלישי להיסטוריה שלנו".**
+ מודעה בנקודה קוראת שלא לקנות ירקות מתוצרת האוטונומיה הפלסטינית. > רונית מטלון – זה עם הפנים אלינו. > להקת טיפקס: החיים שלך בלאפה. > פרחה שם יפה, ספר שירים של סמי שלום שטרית: "בדרך לעין חרוד/ אבדה לי הרי"ש/ אחר כך לא חשתי/ באובדן העין". > בבית לסין בתל־אביב מציגים את חמץ, מאת שמואל הספרי: סצינות מיחסי משפחה ערב פסח 1973, שהמתים מעורבים בהן עם החיים, שואה ומתנחלים, ישראליות ויהודיות.

מאי 3 > **אנטון שמאס בגיליון יום העצמאות של העיר: "ההרפתקה הציונית נכשלה כישלון חרוץ. אמת, הופרחה כאן השממה... אבל שממות הרבה נוצרו במקומה. שממות פנימיות, קטלניות מאוד". 6 > נוצרים מפגינים בחיפה נגד שידור הסרט "הפיתוי האחרון של ישו" בכבלים. 9 > עמירה הס מפרסמת בהארץ את "מילון הסגר", שהתפתח בקרב הפלסטינים תושבי רצועת עזה. 14 > סופרים מקיימים משמרת מחאה בעקבות החלטת הממשלה להפקיע קרקעות של פלסטינים באזור בית חנינא ובית צפאפה, וטוענים שזו: "ההמחשה הבוטה ביותר לקוצר הראות ולכוחנות ולחוסר היכולת לדבר את השפה החדשה של השלום". פלסטינים עוקרים בתגובה עצי אורן שנטעה הקרן הקיימת באזור ההפקעות. 19 > ס. יזהר מלגלג במעריב על השיח הפוסטמודרניסטי: "מכל הים העמוק של תורות המעמקים לא נשארו עוד בעוונותינו אלא כמה שלוליות שטוחות ומתייבשות על חוף המציאות". 22 > הליכוד משתף פעולה עם המפלגות הערביות בניסיון כושל להפיל את הממשלה על רקע ההפקעות באזור ירושלים. 25 > משפטנים ומומחים במדע המדינה קוראים שלא ליישם את החוק לבחירה ישירה של ראש הממשלה בבחירות הקרובות. > שלום עכשיו קוראת לרבין להציע פיצויים למתנחלים שרוצים להתפנות.**
+ קצין מיחידת דובדבן מודח מאחר שהעדיף לטפל בחברו הפצוע במקום להסתער על מבוקש. > שוטרים פלסטינים יוצאים להתאמן בטכניקות של פיזור הפגנות אצל משטרת ישראל. > עצומה בשם "בני דור שני לניצולי שואה" מוחה על גילויי גזענות נגד ערבים בכנסת בפרשת ההפקעות. > קיבוץ כרם שלום, בעבר מעוז השמאל הרדיקלי, מתפרק. > יאיר אורון טוען בספרו הבנאליות של האדישות שרוב מנהיגי היישוב העברי והתנועה הציונית התעלמו מהטרגדיה

הישראלית. מונופול זה, משמעו פילוג בתוך הקהילה הבינלאומית המגדירה עצמה כיהודית (שהרי המונופול פוסל את הזרמים הלא־אורתודוקסיים) ותרגום "עם הבחירה" לגישה אתנוצנטרית במחלוקת עם הערבים בארץ־ישראל. "עם אחד" בארץ־ישראל, משמעו לא רק שני עמים יהודיים בחסות הטיעון של "אחדות ישראל"; משמעו גם מדינה יהודית הנשמעת לחוקה יהודית, וזאת על פי הגדרה דתית־אורתודוקסית שמקנה מקום מרכזי למרכיב הפונדמנטליסטי (למורת רוחם של יהודים הדוגלים ב"תורה עם דרך ארץ"). ניכוס זה של הציונות, של היהדות ושל ישראל דורש כמובן ניכוס של הערכים והסמלים המרכזיים של כל אלה: ניכוס ההיסטוריה, ניכוס ערכי החינוך המרכזיים, ניכוס זכר השואה, ניכוס הצבא והצבאיות. הברית הלא־קדושה שנוצרה בין המגמה הדתית־לאומית לבין המגמה האורתודוקסית־חרדית מאפשרת חלוקת עבודה, או לפחות תיאום, במלאכת ניכוס זו.

התוצאה המצטברת היא זאב פוסט־ציוני בעור כבש ציוני. הנפנוף הרווח בדחליל ה"פוסט־ציונות", זה שאינו אלא אטיוד בביקורת פוליטית וחברתית, הוא אמצעי הסחה יעיל. המגמה הפוליטית הדומיננטית בישראל מאז 1977 – מגמה הרואה עצמה "מגשימת הציונות" – אינה אלא הפוסט־ציונות האמיתית, שדחקה את נציגיה המִתְבַּלִּים של הציונות ה"קלאסית" אל הקיר, אגב שימוש בקריאה "זאב! זאב! פוסט־ציונים!" והרועה הלא הוא הזאב, ומשתפי הפעולה הם הכבשים. וזה המכונה "זאב" או "פוסט־ציוני" אינו אלא ילד הקורא: "הרועה עירום!"

משה צימרמן – החוג להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים

'חולה אהבה בשיכון ג'. כרזה לסרטו של שבי גביזון.

1995 הארמנית או נשארו אדישים כלפיה. > חיים חפר, מחבר השיר "הסלע האדום", מבקר בפטרה וקובע: "פטרה היא לא המקום הכי מרגש בעולם".

יוני 2 > הבדרן דודו טופז תוקף את המבקר מאיר שניצר ושובר את משקפיו. > צה"ל הורג מבוקש בחברון תוך ירי טילי נ"ט רבים לעבר הבית בו הסתתר, עד שלא ניתן לזהות את גופתו. 7 > נתן שרנסקי מכריז על הקמת "ישראל בעלייה". 9 > עצרת של התנועה האיסלאמית בכפר קאסם בסיסמה: "ירושלים תחילה". 13 > מועצת יש"ע פותחת במבצע "ארץ־ישראל תחילה" נגד הסכם הביניים, הכולל התיישבות וסלילת כבישים בשטחים. > במחנה מפרסם את "ספר השיאים של צה"ל". 15 > ייסוד "איגוד כללי של סופרים בישראל", בעקבות סירוב אגודת הסופרים העברים לקבל לשורותיה סופרים תושבי הארץ שאינם כותבים בעברית. 16 > הארץ מביא מתהיות מבקרים בתערוכה "רכישות חדשות באמנות עכשווית" במוזיאון ישראל; אחד המבקרים מציע להציג את נעלו כיצירת אמנות פוסטמודרנית. 18 > דוד לוי מודיע על פרישתו מהליכוד ועל הקמת מפלגה חדשה. סמי שלום שטרית: "צריך פשוט להתרגל לכך שבצד החברתי (הסוציאליסטי באמת) של הפוליטיקה הישראלית הצבע נעשה שחום". 18 > מסיבת עיתונאים, שמכנס "המרכז הערבי לקידום תקשורת אלקטרונית", במחאה על התעלמות מההפקות הקהילתיות, נערכת בפני אולם ריק. 20 > בית משפט קובע ששחקן הכדורסל שמעון אמסלם, זכאי לפיצויים מעיתון העיר שהציג אותו כ"הומו", "מאחר שבמציאות כיום, המלה 'הומו' היא עלבון". > תושבי רמת הגולן מפגינים בקרית שמונה נגד רבין במחאה על כוונה לפנותם בעקבות הסכם שלום עם סוריה. 28 > הקוד האתי של הימין, "הצהרת עקרונות וכללי התנהגות מוסריים בימים של הפקרות לאומית", קורא להתנגד אקטיבית לעקירת יישובים ו"לא להיות משת"פ של השלטון הטרוריסטי". 29 > האמן אביטל גבע קורא למרד של ההתיישבות העובדת נגד "ריבית הנשך" הבנקאית: "עומד על הפרק הסיכוי להוכיח מחדש שעבודה וייצור, חקלאות ותעשייה – הם העתיד של המדינה הזו, ולא בנקאים, משחקי מזל, יחצ"נות ומשכורות ענק למנהלי בנקים מצליחים".

+ אנו כותבים אותך מולדת, קובץ מסות של יצחק לאור. > דורית רביניאן, סמטת השקדיות בעומריג'אן. > מעצרם וחקירתם של בני הזוג 'עלי' מהכפר בני נעים, דו"ח מקרה של "בצלם". > בניין האומה או תיקון החברה?, ספרו של זאב שטרנהל, מעורר פולמוס ציבורי. לטענת שטרנהל, האידיאולוגיה של תנועת העבודה מראשיתה היתה יותר לאומית מאשר סוציאליסטית; מדובר ב"סוציאליזם בשירות האומה... שמנע מהחברה הישראלית להתפתח לחברה שתהיה שונה מהחברה הבורגנית הרגילה". פרופ' זאב צחור טוען בתגובה: "המעבר 'ממעמד לעם' גרם להורדת הדרישות מגובה השמים של החלום לגובה העיניים של המציאות... לאחר שני דורות של מאמץ, קרס האתוס שהעמיד את המהפכה החברתית בראש. אם יש כאן החמצה, אין צורך להרחיק ולתלות את האשמה בהנהגה של פעם". > היועץ המשפטי לממשלה מורה להעמיד לדין את יהושע שדיאל, מפקדו של חייל, שמת בתאונה מבצעית. קצינים בכירים עתידים לחתום על עצומה במחאה. > פרקליטת המדינה מחליטה שלא להעמיד לדין את חוקרי חריזאת. > שחקני תיאטרון הבימה מסייעים במכירת מנויים בטלפון.

יולי 2 > נשות תנועת בת שלום שובתות רעב מול כלא השרון כהזדהות עם שביתת הרעב של האסירים הפלסטינים. 2 > דליקת ענק בהרי ירושלים. 4 > יאיר שלג יוצא בהארץ כנגד ה"דה־לגיטימציה השיטתית", שעורך השמאל למתנחלים. 7 > בג"ץ דוחה את עתירתו של מרקוס קלינגברג נגד שירות בתי הסוהר, שסירב לשחררו בשל מצבו הבריאותי. ידידו אברהם קלדור טוען שמדובר בווידוא הריגה. > תחקיר ידיעות אחרונות מבקר את תפקודו של אהוד ברק בפרשת צאלים ב'. 12 > רבני הימין מרחיבים את פסק ההלכה האוסר לפנות יישובים גם לפינוי מחנות צבאיים. 13 > תנועת הנוער "רעות" משפצת את כפר העקורים אקרית, במבצע המכונה "חומה ומגדל 97'". 16 > בעקבות פעולות המרי של המתנחלים טוען גדעון לוי בהארץ ש"המכנה המשותף בינם לבין שאר החברה, כולל אגפיה הימניים, לא היה מעולם רופף כל כך".